

มะขามป้อม เข้ายาอะไรบ้าง

รศ.ดร.ภญ.หาญศิริสะอาด

มะขามป้อม *Phyllanthus emblica* Linn เป็นไม้ยืนต้นขนาดย่อมถึงขนาดกลาง ขึ้นตามป่าเบญจพรรณ และป่าแดง ลำต้นเกลี้ยง ใบเล็กผอม ดอกเล็ก ๆ เป็นช่อ ถูกกลมโต ขนาดลูกหมาก มีเนื้อเป็นสามพู ผลมีรสเปรี้ยว ขม ผาด หวาน รับประทานเป็นอาหารได้ ทำให้ชุ่มคอ ประโยชน์ทางยา ลูกตากแห้งต้มกิน แก้ไข้ แก้ไอ น้ำคั้นจากผล รับประทานแก้ท้องเสีย ขับปัสสาวะ รักษาตาอักเสบ⁽¹⁾

สาร ฟีนอลิกจากมะขามป้อมมีฤทธิ์ต้านเซลล์มะเร็งได้ โดยอาจเป็นผลมาจากฤทธิ์ในการเพิ่มภูมิคุ้มกันของสาร(Food Chemistry 2012;131:685-90.) มะขามป้อม เข้ายาเป็นพืชกัศมีลา ประกอบด้วย มะขามป้อม สมอไทย สมอพิเภก ในอัตราส่วนเท่ากัน มักใช้ในตำรับยาอื่น หรือใช้ในพืชกัศมีลาใหญ่ ใช้แก้โทษอุจจาระเสีย อุจจาระแข็งแน่นเพื่อ แก้กัมมธัมพะพิษกำเนิด พิษตาน พิษทรง แก้เชื่อมมัว ทูเลาธาตุ ไซโนเด็กโต นอกจากนั้น ยังใช้ใน ยาพหุประสิทธิ์ เป็นยาถ่ายอุจจาระต่าง ๆ เช่น ชา และ เป็นโรคลมชัก เป็นยาถ่ายแรงมาก และ ถ่ายเร็วมาก เด็กไม่ควรใช้ จัดเป็นกลุ่มยาระบาย และ ยาถ่าย⁽²⁾ แต่อย่างไรก็ดี การใช้ตรีผลา สามารถใช้สัดส่วนไม่เท่ากันได้ เรียกว่ามหากัศมีผล⁽³⁾

ในตำรับยาด้านนามะขามป้อมมีใช้มากในตำรายา ดังนี้⁽⁴⁾

1. ยาธาตุวันละวีเศษ ให้เอามะระ (สมอไทย) ช้อย 1 มะขามป้อมบาท 1 จึงแกลงบาท 1 หัวองคาว (ว่านน้ำ) บาท 1 น้ำปะทายบาท 1 ดีงิ้วตำบาท 1 น้ำผึ้งบาท 1 ตำผงแล้วผสมเป็นลูกเท่ามะแคว้งไว้แล้ว มีพิธีกรรมและ เสกคาถา มีเครื่องบูชา มีขันดอกเทียน 5 คู่บูชาแล้ว เสกแล้วเอาอมที่ใส่ยาไปฝังข้าวเปลือกไว้ 1 เดือน มากินจำเริญได้ 7 วันมีผิวพรรณวาวระจวม
2. ยาแก้สรรพัตติก แก้พยาธิได้มีตัวยา 50 ชนิด รวมทั้งมะขามป้อม ตำผงละเอียด
3. ยาแก้บับคำ (ยาแก้ตำรับที่มีคุณค่าดังทอง) กิน 12 เดือน มีอายุยืนสามชาติคนกินจำเริญแก้พยาธิได้ทั้งปวง มะขามป้อม ติปาลี รากบืด บิวแดง ปินสง หัวมะหนั้วหมู ขยงละ 4 บาท ดอกอุบล 8 บาท เปลือกลูกมะแหม่น (สมอพิเภก) 1 บาท ตำผงละเอียด ขณะเมื่อตำยานั้นเอามนต์สรูป
4. ยาสรรพะพยาธิ เอาระคาน (สะค่าน) 50 ปิวแดง (เจตมูลเพลิงแดง) 50 รวงลมแล้ง 100 รากมะขามป้อม 100 เหม้าน้อย 50 รากเค็ดน้ำ 50 ติปาลี 50 ตำผงไว้ เมื่อเคี่ยว เอาผีเสื้อเป็นน้ำ (คนทีสอ เป็นกระสาย) ก่อนงาย (ตอนเช้า) ทุกวัน หายพยาธิโรคต่างมว
5. ยาแก้ไอสาน และไอเสล็ด ไอต่างๆใช้ ทุงกว้าง 3 บาท เกลือลินทอ 5 บาท โกฎหัวบัว 5 บาท ลูกมะระแห้ง 5 บาท ลูกมะขามป้อมแห้ง 5 บาท จันทรีจี้ 5 บาท หญ้าไซเหา 3 บาท หอยทะเลเผาไฟหนัก 10 บาท สะเอ้มผงหนัก 16 บาท การบูร 1 บาท ตำผงละเอียด
6. ยารักษาหลอด เป็นคอปอง เจ็บแก้ลิ้น (เจ็บโคนลิ้น) คอไก่ (คอปอง) ด้วยลำคอปองนั้นจะยาเอา เครื่องเขมวก ไม้กั้ง หมูปอย ก้องเขาเขียว รวงเย็น มะขามป้อม ดวอ้อยตำ หวานรอกทอง สะเอ้ม ผ่นใส่ไม้ข้าวจ้าวกินทาหาย ถ้ากินน้ำได้สัซซันง่างปาก บ่เข้าใช้ยวงฝ้ายบ่หายตั้งขึ้น 50 บาท
7. สันนิบาตปวดเนื้อถึง (เนื้อตัว) เอามะขามป้อม ก้วยคิบติปาลี พริกน้อย ผักปอด ผักอีจุม ผ่นกินฯ
8. ยาแก้กินผิด ให้เอาเปลือกมะขามป้อม รากผักคืด กาฝากผักทระ เปลือกกาสะลอง ยาแก้ 5 ต้น ตัดเท่ากันตั้งมวลยา 2 หนัก ข้าวจ้าวหนักหนึ่งตำผงบ้นเป็นลูกไว้ใส่เข้าเย็นกินแก้ได้สะปะกินผิดเนอฯ
9. เยี่ยวมาก เยี่ยวบ่วง (ปัสสาวะมาก ปัสสาวะไม่เป็นเวลา⁽⁵⁾) เอามะขามป้อม หญ้าหอมเกี้ยว หัวบัวเผื่อน (รากบัวเผื่อน) แห้วหนู เท่ากันเคี้ยวน้ำ 3 เอ 1 กินหายฯ

10. ยาเสียงดี เฮอร์บางควา มะขามป้อม งาดำ เทียนดำ พริกน้อย เกล็ด ดอกจันทร์ คีปติ ซึ่งอย่างละเท่ากันตำผงไว้กินจำเริญ จะทำให้สรรพสาเนียงเสียงพูดเร่าค้อยดีขึ้นเรื่อย ๆ ถ้าสร้างกินแต่ ๆ

11. คาค้อ เอมะขามป้อม มาคำห่อผ้าขาวขมหัวหาย

12. หูเป็นฝี เอาปัสะเมมา โขงชะเหมา ปมมะขามป้อม ผ่นคกน้ำข้าวใส่หาย ๆ

13. ยาฆ่ามะเร็ง (เส้นมะเร็ง) ให้เอาเปลือกมะไฟตัวผู้ ฟันแตร รากหมก รากมะนาว ปมมะขามป้อม หัวตั้งพู ปัสะเมมา คับเตาห้อยเมืองเก็น รวงเย็น ลูกปลาผาลูกจ๊อก หอย ทะระ นมเผา ข้าวข้าวเป็นน้ำทา

จากการค้นคว้า จึงพบว่า มะขามป้อม ในทางแพทย์พื้นบ้าน ใช้ประโยชน์ได้หลากหลาย ในกรณีดูแลสุขภาพสมควรมานักศึกษาวิชัย โดยวิเคราะห์ตำรับที่ใช้มะขามป้อม รักษาอาการต่าง ๆ เนื่องจากเป็นสมุนไพรที่มีมากในทางภาคเหนือของไทย และมีคุณค่าสำคัญทั้งทางยาและการดูแลร่างกายให้สมดุล

เอกสารอ้างอิง

1. สมาคมโรงเรียนแพทย์แผนโบราณ. ประมวลสรรพคุณยาไทย (ภาคสาม) ว่าด้วย พฤษชาติ วัตถุประสงค์ และ สัตว์วัตถุเภสัชภัณฑ์ สำนักวัดพระเชตุพน ฯ (วัดโพธิ์) ท่าเตียน กทม. ๒๕๖๖ หน้า ๑๑๓.
2. ตำรับยาแผนโบราณ. กองการประกอบโรคศิลปะ สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข. นายทรงยศ ชัยชนะ และ นายไพฑูรย์ แก้วกาจจัน. หน้า ๙๑, ๙๒.
3. เกษีกรรมไทย. ไม่ปรากฏ วัน เดือน ปีที่ตีพิมพ์.
4. ทนาควงแก้ว สนิหิต. (2512) คัมภีร์มหาตำรายาเภสัช ฉบับพระรัตนสุวรรณสถาน นาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1 เชียงใหม่

ปรึกษาเรื่องสมุนไพร/ภูมิปัญญาเพื่อสุขภาพได้ที่

คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

e-mail:pharpost@gmail.com

www.pharmacy.cmu.ac.th